

SIMEÓ SELGA I UBACH

"EL METGE COTS", Ramon Cots i Escrigas (1857-1933)
ESTUDIOS DE LA MEDICINA EMPIRICA

IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Poblet, 7-9 de juny de 1985
Actes, Volum III

Presentem aquesta comunicació com a mostra, com a detall de la biografia d'aquest home, Ramón Cots i Escrigas, Metge i agricultor de St. Joan de Mondarn (Viver i Serrateix). Biografia ja molt madura i amb possibilitats d'entrar aviat en la fase de publicació.

El "Metge Cots" quan té 20 anys i cursa el tercer curs de Medicina i signat el 1er d'agost de 1877 escriu:

"El més savi de la nostra família, Sr. Antoni Cots i Galobardes, home eminent en tots els conceptes, però sobretot, en el que es refereix a Medicina i Cirurgia, d'un ull clínic, cop d'ull i enteniment pràctic sense límits, avi del meu pare, no ens ha deixat cap paper escrit, ni una petita mostra de la seva saviesa, solament algunes anècdotes, que expliquen els vells, els seus contemporanis. N'hi hauria per a vestir de dol a Catalunya sencera. Més que més, si aquell geni extraordinari hagués adquirit el títol acadèmic per medi dels seus estudis i hagués sigut Metge insigne, i en aquest cas crec que hagués eclipsat la glòria de Boerhaave, Sydenham, etc. Tanmateix solament hem pogut reunir els resultats de zel, afició i aplicació dels seus succesors, que encara portaven per herència una mica de segell de l'instint mèdic, sense el qual poca cosa es pot esperar; sobretot del meu pare Ramon Cots i Santacreu (1) els quals estan confirmats per la experiència; punts més apreciàbles en molts d'ells, ja que no es troben consignats en els annals de la Medicina oficial".

Viver, 1er, d'agost 1877

(1) Sense que es mereixi menys honor el meu avi Sr. Joan Cots i Tor
(a) Geroni.

I un any després, el 1878, escriu:

"A casa nostra, regeix des de fa anys el geni mèdic. La Medicina Empírica de la Casa Cots, consistirà en una recopilació feta per mi mateix de tot el que amb inaudit èxit empraven per a curar el meu célebre besavi Sr. Antoni Cots i Galobardes (si bé no ens ha deixat cap escrit) el meu avi Sr. Joan Cots i Tor; i del que emprava el meu pare Sr. Ramón Cots i Santacreu, i del que jo he sentit dir, i dels llibres que tanim els quals contenen remeis empírics.

Aquesta biblioteca constarà de les obres següents: "Plan e índice", anècdotes que s'expliquen del meu besavi, "Terapèutica i Patologia" en dos volums, cada un dels quals està dividit en llibres; en els llibres del primer volum, he posat les matèries més interessants, el més seriós, el més usat pel meu pare, el més útil i pràctic i el més experimentat;

en els llibres del segon volum he posat tots els papers i remeis que he trobat escrits a casa, de menys vàlua i entre els quals n'hi ha de varis homes que han intervingut a casa, i de varis llibrets del farmacèutic -Font i Ferrés- del "Diccionario doméstico" de Cortés- i del "Manual de la Salud" de Raspall. A més estic fent investigacions per a descobrir el secret de que es val el metge de Valicebre per a curar la verola, el del Jaume Llorc pel càncer; ja no sóc a temps al del desaparegut metge de Casserres per al tifus; i procurar revelar els secrets i trobar específics".

Evidentment no caldrien adjectius ni comentaris. Aquestes ratlles són una meravella. Si hom no conegués res més sobre aquest Metge i agricultor, serien suficients per obrir uns ulls esbatanats d'admiració i sorpresa. I certament és un treball minuciós de lletra menuda i precisa. Escriu a casa, indaga a la família, pregunta a mossos, masovers i veïns. Recerca el que fan els metges que llavors exerceixen per les rodalies. Hi transcriu el que està ja escrit en altres publicacions com el "Remediador de Vehi" i altres; i en total ens dóna com a llegat al voltant de 2.500 prescripcions (algunes repetides) que ja són prescripcions!(1) I ens deixa un valuós treball de recopilació, fet amb entusiasme, dedicació i paciència.

No ens podem estar de repetir, per posar l'èmfasi degut, l'últim paràgraf de la seva introducció tan sensacional de síntesi, de perfecció, de raonament.

"Aquests coneixements empírics, s'uniran als coneixements de Medicina científica que seguixo estudiant, i formar una medicina empírica racional buscar la veritat a tot arreu, i curar el major nombre de malalts. Això és el que pretenc".

I més encara. En les darreres llibretes, i sense solució de continuïtat, amb la mateixa lletra i el mateix esperit, hi ha els apunts de Terapèutica clínica que acaba de cursar. Sensacional!! Un home jove de vint anys, ens ha passat de la medicina Empírica a la medicina Científica. Més paraules que resonen fort: Renaixença, Teoria Positivista. Experimentació i Medicina Preventiva. I darrera d'elles uns mestres sobretot, crec jo Robert i Giné i Partagas.

En la biografia ho justifico més extensament.

I ara, sense depassar els límits que ha de tenir una comunicació he escollit uns quants exemples d'aquesta medicina Empírica, recopilada pel Metge Cots de St. Joan de Montdarn.

Primer de tot transcriu d'aquest gabadal de prescripcions les dues primeres, amb l'ortografia intacta.

PIEDRA ESCORRONERA

Una baña de ciervo se serra de través en rodas de $\frac{1}{2}$ centimetro de grosor, y se posan dins de una esquella, que se te de tapar bé de la boca ab fanch, la cual se colga al caliu, y al cap de una estona quant surt molta fumera per las escletjas y foradets, fent molt olor empireumatich ó de pels cremats, se tréu, se destapa y se miran, y sino están prou cuitas se torna tapar ab fanch y se tornan al foch pues han de tenir color de la superficie del chocolate (2). Luego se puleixen bé ab una llima fina. Si algunas tenen clots al mitj, se poden

(1) I una clínica i/o Històries de curacions portades a terme amb aquests remeis.

(2) Lo foch no ha de ser molt violent, perquè se cremen de sobre esent cu sas per dins.

arrasar ab una pasta feta ab molts polvos pardos y una mica de pega.
Serveix per las picadas de animals verinosos.
Lo inventor de eixa pedra fou lo Dr. Estorch, hijo de Berga.

POLVOS PARDOS

Son les raspaduras de la pedra escorroneira, ó las mateixas pedras picadas pasadas per un cedáz.

Serveixen pels aristols y fluix blanch (1)

Las preparacions de la pedra y polvos las deduhí lo meu pare de algunas indicacions de un capellà, que usa dits polvos per casi tots los mals, pero á altres llagas, que no sian aristol, sembla que no hi fan molt efecte.

(1) I contenen la hemorragia capilar.

En la recopilació hi ha continuament cites de persones, de professions i de llocs. Hi són perquè diuen remeis o donen opinions en nom d'altres i en testifiquen els resultats.

Tanmateix, hom queda enlluernat i sembla assistir a un retaule vivent i "veu" tots els personatges del moment movent-se a l'entorn del jove estudiant de Medicina. És un escenari en què l'autor, sense proposar-s'ho, ens dóna a conèixer un món vivent i dinàmic que repetint-se a través dels segles, es preocupa de les malalties i de buscar-hi remei.

Fa cent-set anys solament, una guspira del temps, i sembla irreal i fan somriure els remeis i els seus resultats. Però d'aquells afanys, d'aquell treball som on som ara. I jo dintre de cent-set anys més, voldria per nosaltres, si ens el mereixem, el mateix somriure i el mateix judici.

Vegeu-ne un centenar d'aquests noms, professions i llocs.

- 1.- Lo inventor d'aquesta pedra fou lo Dr. Estoch fill de Berga
- 2.- El meu pare ho va aprendre d'un capellà amic del capellà del Soler.
- 3.- Mon pare los aprengué d'un manyà de València, però totes ses principals i numerosos aplicacions les ha anat descobrint mon pare per sa sola experiència de molts anys.
- 4.- D'aquest elixir usaban d'ell 9 o 10 gotes cada dia la familia del Yeberay metge de Suècia.
- 5.- Dr. Yeberay morí a 104 anys d'una caiguda de cavall. Son avi visqué 130. Sa mare 112. Son pare 112.
- 6.- Sembla que fou modificat pel Rd. Fray Francisco Ferrer...
- 7.- A mi me va servir be en dos picadas d'escorpi
- 8.- Mon para la va usar per un escorpi al peu i no més ...
- 8.- Diuen que lo Dr. Pau de Berga
- 10.- Lo metodo del eminent fisiotelech químic i naturalista Raspail...
- 11.- Lo Dr. Font i Terres boticario de la plaça del pino en Barcelona recomana...
- 12.- Diu l'Urbici
- 13.- Una acreditada dona de cerca de Vic de familia de metges
- 14.- També es cura anant als banys de Caldes Montbuy o de Cerdanya.
- 15.- 40 passos més amunt del col Tiet $\frac{1}{2}$ hora mes amunt de Vallcebre. L'aigua no és calenta ni freda.

- 16.- Lo Cusi ne prengué...
- 17.- Al Borrany li feima...
- 18.- Font sulfurosa de Vilada.
- 19.- A St. Llorenç a 1/4 de la població...
- 20.- Amb ella es troba be l'óncie Pep
- 21.- Lo Mateu a resultes de treballar
- 22.- Anant de Vallcebre a Fumanya
- 23.- El metge i'hi aconsella que anes amb un curandero i ana amb lo Montaña oncle del avui existent.
- 24.- Lo Jaume Llorç
- 25.- Sa filla digué que tenia les herbes
- 26.- Diu un metge anglès que havia vingut al temps dels carlins
- 27.- La tia Carme d'Obiols em va dir que un home de Gironella...
- 28.- Una dona de Casserres me digué
- 29.- Lo metge vell de Casserres me digué
- 30.- El masover del Vila n'estaba molt mal...
- 31.- I diu lo Pep
- 32.- El farmacèutic Mitja amo de Raimon Vilanova
- 33.- Jo tenia més de 30 verrugues a les mans més de dos anys ha...
- 34.- Lo Carlets diu...
- 35.- Diu una dona que en cura a un capellà
- 36.- Tothom està dient que el metge de Vallcebre sap un secret...
- 37.- Diu lo Dr. Morres (robert diu que no serveix)
- 38.- Diu un mestre de cases de Barcelona
- 39.- Notabilitat tot
- 40.- Mon avi curaba...
- 41.- Un home diu que es cura...
- 42.- Deia lo diari que tres nois...
- 43.- Digué R. Mendez que...
- 44.- Diu Jaume Carreras
- 45.- Diu lo Tort que el Ton de Corderroure
- 46.- Diu Antoni Pujals
- 47.- Diu lo Maxacas
- 48.- Diu el Miquel de Vilanova
- 49.- Diu lo Cotset.
- 50.- Diu el Cervins.
- 51.- Diu la Tia Dolores
- 52.- Unguent que compon la mare del Pep del Vilar.
- 53.- Un noi de Cal Fuster.
- 54.- L'hereu Catedràtic estaba...
- 55.- La tia Mundeta
- 56.- També al Ricardo
- 57.- Diu la tia Mariona
- 58.- Diu lo Hermano
- 59.- Dice Carmen
- 60.- Dice Gil
- 61.- Diu la Pauleta
- 62.- Diu son cuñat (de la Pauleta)
- 63.- Digué la Quela
- 64.- Digué una dona
- 65.- Digué la Torras... i Margarita creu...
- 66.- Quan la noia de la Treseta menjava tan
- 67.- Al Mateu per bronquitis.
- 68.- Diu el mosso que tingué unes febres...
- 69.- La Tresich tenia...

- 70.- Un curandero se feia famós
- 71.- Segons un curandero es bona purga
- 72.- Diu un home que es un poc ximple que el Metge del Castells l'hi cura...
- 73.- En casa se troban les receptes següents però desgraciadament no n'hi ha cap de mon besavi Anton.
- 74.- Ramon a qui l'hi envio molts remeis (carta)
- 75.- Carta Josep per lo cor... Per la Teresa...
- 76.- Un curandero per la difunta pubilla de Circuns feu...
- 77.- Per la Pelasquesnas que s'ofegava
- 78.- Ramon Vilará del Llor. En mans de Maria Cots Galobardes
- 79.- Diu lo Canserra que el metge de Vallcebre
- 80.- Que amb la recepta del Traserra s'hauria mort.
- 81.- Un pastor afamat per...
- 82.- Diu Serra.
- 83.- En Sabadell un capellà Dr. en farmàcia.
- 84.- A Prats hi havia un metge que de cent tifòdics sol en moriren dos.
- 85.- Diu lo Masana.
- 86.- Al Lladó y Eras de Vilada donen un oli...
- 87.- Diu lo Narmons que un metge estranger
- 88.- L'oli de las Eras de Vilada.
- 89.- Lo Sr. Juan
- 90.- Una llevadora aconsella a la Matilde.
- 91.- Veient lo Serrais que moltes purgues...
- 92.- L'hereu de les Cots de Serrateix se cura de la pocasalud...
- 93.- L'Angelo ha curat tísics...
- 94.- El frare del Riu es cura d'una psoriasis...
- 95.- El Calderer per acutivar un abort...
- 96.- Diu una noia de Santamaria que el Jaume Llort...
- 97.- Diu el Serena que la criatures analgades...
- 98.- Diu sa dòna (del Serena) que tenia fel...
- 99.- La mestressa de Viladomiu.
- 100.- Mossèn Joaquim se cura tiña pelada.
- ...
- ...
- ...

En casa se trovan las receptas següents (73), però desgraciadament no ne hi ha cap de mon bisavi Anton.

Febres

Altres

Humors picans

Per curar cualsevol llaga fresca de un animal

Per curar las alifajas dels animals

Contra espalma

Mal de arenas

Moña

Contra truacions

Llupia

Oli per fer fugir la mare del puesto que sia

Per fer arraplegar la mare al ventre

Per lo ofegament

Per lo Maldeventre dels animals

Per los Hidropichs
Per lo fel sobreixit
Per reventar un tumor
Per la confortació dels nervis
Per fluix de sanch
Per bous que piyan la sang
Per mal de pedra
Per las febras
Per la sofocació o mal de pit
Per lo pich de un cuca verinosa
Per cremadura
Per feridas i tallis
Per crisipelas
Per mal de pit
Per lo dolor
Coragre
Remey moltisim bó per la cremadura
Per cremaduras, llagas,
Per dolor de cap
Altre
Per banys o grans
Per cualsevol grá
Per trencar febras
Per febras
Per Aristols ja reventats
Per un que estiguia mal de pit, per haber estat afadigat de treballar
Talls
Mal de pedra
Mal de arenas
Sordera
Perfer lo mel rosat de 9 infusions
Oyimiel
Per los canons de la frexura
Recepta per quant fan mal las camas
Aristol
Tumor
Per ala broma dels ulls
Per lo mal Galich
Per los que pteixen del pit
Altre
Altre
Altre
Per lo fetja
Per la meisa
Per tumors frets
Per Fluix de sanch
Per lo dolor de pit ó altre part
Per las desipeidas
Per las perlas dels ulls
Per la catarata
Per una dona que no pot parir
Per los que tenen aigua al pit
El savisgatillo
Aia yerba es sus secretos
El Cardo Santo

Inflamación de la matriz
Parto prematuro
Parto difícil
Sobreparto
La Matricaria
La Yerba Mercurial
Pechos de mujeres
Yerba culantro
El Eneido
Carta
Carta
Carta
Per una noya neulada
Per ferla -Mai de mare- arreplegar al ventre
Ofegament?
Faltos
Recepta per a curar la Boña de las cabras y bestiar gros.

I ara uns quants exemples de Medicina Empírica.
1er.- Del primer capítol de coses importants com diu ell tres:

COLERA-MORBO

El farmacèutic Mitja, amo de Raimon Vilanova, segons diu, va ésser atacat pel colera, i va veure en el seu curs, infinitat d'animalets semblants a polls de gallina. Aleshores va prendre calomelanos, insecticides i desinfectants i es va curar. Els seus fills també. I altres en que ho va fer també. Els venia una suor de bon averany. Així és que si la causa de la enfermetat, és animada, sembla excel·lent el mètode del Sr. Raspail.

TIFUS

Una dona de Casserres em va dir que pel tifus es fés el següent:

Fer bullir en vi blanc tabac negre i a manca d'ell 12 puros; fer-ne friccions als iloms i aplicar el tabac a les plantes dels peus. Digué que un de la família tenia el tifus, que ho va provar mentre estava en gran desvari, i immediatament va acabar aquest desvari. Se l'hi netejà la llengua i quedà sense símptomes, només amb la flaqueza. Va dir que un seu tiet ho havia fet en vint-i-cinc en un poble i no se'n va morir cap. Si això fos veritat, tal vegada seria una confirmació de la teoria de Raspail. Que la febre tifoidea és deguda a l'invasió de paràsits al tub digestiu, sobretot al cec, i com que el tabac té olor insecticida, tal vegada els mata. Treta la causa han de cessar els efectes.

El metge vell de Casserres, anomenat Tremolina, sap algun secret pel tifus, doncs el masover del Vilar estava molt malalt i els digué que corresin i si hi era a temps a prendre la medicina, no hi havia perill. L'anaren a buscar a l'apotecari d'on l'hagueren de dur a casa seva. Ell l'acabà de compondre, amb la qual es millorà i es curà. I diu el Pep que el metge deia, que si no estaven a punt de morir, quasi s'atreviria a assegurar que'ls salvaria.

A casa hi ha una recepta, que no ens recorda quin origen té. I diu: Als primers símptomes de la febre es pren un gra d'alcanfor i un gra de blatdemoro; al cap de sis hores un altre gra d'igual tamany,

i si a les vint-i-quatre hores no ha cedit i se sent al malalt amb algunes cremors, prendrà dos i tres i quatre grans de quina. Farà quatre i cinc dies de llit, i si de cap de les maneres vol cedir, s'afegirà una sangria i prou.

LEUCORREA-FLUIX BLANC

El meu pare n'ha tractat tres o quatre i totes s'han curat. Per exemple en quinze dies o tres setmanes i prenent tres vegades al dia, "polvos pardos" a la mateixa dosi i major que els "negros", i anar prenent aigua (cociment) que és tèrboia i agafallosa, d'escorsa d'arrel d'om, pasta per la qual serveix per tapar les botes i és anomenada omisa.

Zon.- Del capítol de "Cosas menos importants, mes bulgars y volans, y menos certas molts d'eillas"

CLOROSIS-DONAS NEULADAS

Es curen prenent "polvos negros" i darrers d'elles cada vegada una collarada de vi ranci compost o d'elixir de llarga vida. Algunes gotes de vi blanc o bé vi generós; també una mica de vi blanc sol, que en dejú les vol fer provocar i sembla que fa cucs, tot per tonificar i fer gana. Una mica d'aiguarent asafanada, preparada i deixant una mica d'asafrà torrat en una mica d'aiguarent en un plat, tirant-ho tot junt a l'ampolla d'aiguarent bona, que a més pot ajudar a restablir la regla, doncs el vi ranci compost, sembla que alguna vegada no ha anat del tot bé, doncs dues dones amb ell no pogueren de cap manera provocar-la.

Són útils els polvos negros, l'elixir i el vi ranci en quasi totes les malalties en què hi ha debilitat exenta d'inflamació i de dominació nerviosa, encara que l'elixir és quelcom útil amb l'histèric.

En els "polvos" negros sembla que deuriem anar bé en la sífilis o mal galic, però aquí no hi ha hagut ocasió de provar-los. I en la tísis?

ESCROFULES-TUMORS FRETS (Medis tòpics o locals)

Sinó són reventats, convé fer-los fondre amb el següent:

Oli de cicuta
Ruda boscana
Donsell
Arrel de carbasina i cicuta

Fer-ho tot amb oli, i quan sigui ben bullit, aplicar un pedàs i paper untat al vespre i al matí, fins que sian dissolts. I amb el següent:

Unguent amoniaca
Llart dolç
Sal amoniac i cals viva
Barrejar-ho i aplicar-ho amb un pegat.
Si ja són reventats, posar-hi el següent:

Unguent de les diapalmes.

Les dues diapalmes	1 ? onza
Esperit de trementina.....	1 ? "
Mel	1 ? "
Cera amb bresca	1 ? "
Robell d'ou	1 ? "

Tot fos, però sense bullir; untar-ne sempre que sigui necessari.

Les dues diapalmes són un unguent de la farmàcia semblant a candela de diaquisnon: de dos colors.

També s'han vist disoldre algunes vegades els no reventats amb l'unguent de l'olla.

ELIXIR DE LARGA VIDA

Ruibarbo .	2 dracmas
Quina	3
Genciana	4 "
Zedoarria	3 "
Azafrán	2 "
Agarico hembra	2 "
Cinguun alpes	2 "
Manná	3 onzas
Aloes succotine	1 onza y 2 dracmas
Triaca veneciana	2 dracmas
Espiritu de vino	4 5 onzas

Per vuit dies en maceració, es filtra i es pot emprar. La proporció d'acibar, que és la base, és de 1 a 36, de manera que en 56 gotes hi entra 1 gra d'aloès.

Es anti-hemíntic, tònic, excitant, purgant, menstruatiu, antipoplètic. Va molt bé de prendre amb café, te, caldo o vi generós. Per reforzar, vint o vint-i-cinc gotes tres vegades al dia, en dejú, dinant i sopant. Per privar a un vell de ferir-se, doble quantitat. Per purgar, dues cullarades o bé una sola, però la purga de l'aloès, deixa molt debilitat (1). Segons probabilitats aquest elixir, usaben d'ell nou o dues gotes cada dia la família del Dr. Yeberay, metge de Suècia, moltes centúries abans que ell, per la qual cosa el Dr. Yeberay morí a cent quatre anys d'una caiguda de cavall.

Són avi visqué cent trenta anys. Sa mare cent dotze. Son pare cent dotze.

Sembla que a principis de segle fou modificat pel Reverend Fra Francesc Ferrer, treient-ne l'extracte de ginebró i efegint'hi la quina, unguent aloès i manná.

(1) i no fins les vint-i-quatre hores.

3er.- I dos més d'autoexperimentació.

Verrugues

Jo tenia més de trenta verrugues a les mans, fa més de deu anys i no me les vaig poder matar amb llet de celidònia. Me les vaig curar amb un llimac d'horta dos o tres dies seguits, perquè vaig sentir a dir que d'altres s'hi havien curat. En tres o quatre dies es van anar

totes més petites, blanques, seques, mortes, es despregueren i al seu lloc hi quedà una taca blanca, que anà desapareixent. El Carlets diu que se la va curar, untant-se-la amb reina clareta de pi durant tres o quatre dies, que cada dia en saltava com una cluilofa morta.

Un altre.

Efectivament lo caldo de granotes a mi em cura la Currensa (diàrrea)

I ara per acabar tres de ben breus:

* Quedà ofegada una erisipela amb pagat de flor de sahuc torrada a la palà.

* Caldo d'esquirol per la disenteria.

* El metge de Valibona diu que creu que amb espatllats de pit, la neurella s'entra i posant'hi ventosa i pega, es tira.